

OPONENTSKÝ POSUDOK NA HABILITAČNÚ PRÁCU

Názov práce: Aktuálne súvislosti rómskej identity a kultúry
Autorka: PhDr. Monika ŠTRBOVÁ, PhD.
Oponentka: Doc. PhDr. Zuzana SLUŠNÁ, PhD.

Predkladaná habilitačná práca sumarizuje a syntetizuje dlhodobý záujem autorky o multidimenzionálny a zložito štruktúrovaný okruh, ktorý značne stereotypne a zjednodušujúco zastrešujeme ako tzv. *rómsku problematiku*. Predložená práca odhaľuje riziká a limity prvoplánových nekoncepčných riešení, analyzuje existujúce aplikované opatrenia a stratégie a zároveň poukazuje na nevyhnutnosť a naliehavosť komplexného prístupu. Autorka prepája optiku kultúrnej antropológie, sociológie a kulturoológie a snaží sa identifikovať možné prínosy multidimenzionálneho prístupu. V téme, ktorej sa predkladaná habilitačná práca venuje, sa autorka orientuje terminologicky, sústreďuje sa na kľúčové koncepty a má prehľad aj o metódach, postupoch a technikách výskumov, ktoré sa zvolenej témy týkajú. Preukazuje znalosť aktuálnych teórií, formuluje vlastných tézy a závery, ktoré sú kritické nielen k mnohým „populárnym“ teóriám ale aj k metódam, postupom a aplikácii zaužívaných riešení. Vysunutím objektu záujmu do názvu predkladanej práce naznačuje, i keď redukovaným spôsobom, súvzťažnosti medzi jednotlivými teoretickými koncepciami a sledovanou problematikou.

K dôležitej dimenzii vedeckej práce patrí uplatniteľnosť výsledkov a zistení v praxi, pričom predložená práca sa okrem vedeckého ukotvenia sústreďuje na analýzu implementácie riešení do praxe a následnú evaluáciu výsledkov a zistení. Okrem kritického a analytického uchopenia širšieho kontextu autorka mapuje sociálnu stránku „rómskej identity“ doslova v základných existenčných kontextoch ukotvením sociálnej reality marginalizovaných skupín do konkretizovaných ekonomických a hospodárskych súradníc (prípadová štúdia Orechový dvor). Predložená habilitačná práca predstavuje prirodzené vyústenie dlhodobého záujmu autorky o problematiku, pričom ju okrem samotnej habilitačnej práce dokladajú aj jej ďalšie publikované texty.

1. Náročnosť spracovania riešenej problematiky práce

Predložená práca M. Štrbovej dokladá, že autorka sa v spracovanej téme orientuje s prehľadom aj teoretickou erudovanosťou. Autorka po krátkom prehľade o stave riešenia problematiky spracovanú tému rómskej identity mapuje v kratších prehľadovo-sumarizačných kapitolách, ktoré možno vnímať ako snahu o „zhustený opis“ kultúrnych a ento-sociálnych špecifik minority. Pri identifikovaní parametrov a oblastí, ktoré umožnia ich vystihnúť, hrozí riziko zbytočného zostručnenia problému, pričom sa riziku nevyhla ani predložená práca. Autorka na viacerých priznáva, že si je rizika vedomá, nedokázala sa mu celkom vyhnúť a v niektorých bodoch výklad ale aj interpretáciu redukuje. Text nezahľcuje redundantnými teóriami, ale po selekcii si stanovila kľúčové a funkčné teoretické rámce, ktoré predstavujú pre explanáciu problémov a súvislostí postačujúce referenčné východisko. Pozitívom zvoleného modelu práce je nezaťažovanie textu nadbytočným opakovaním základných teoretických faktov, na druhej

strane zostáva dojem neprehľadnosti pri sledovaní logiky a komplexnosti výkladu. Absencia komplexnejších teoretických či metodologických východísk v prípade využívania multidisciplinárneho prístupu bez hlbšieho objasnenia konceptuálnej roviny transformuje prezentované zistenia a informácie do mechanicky získaných faktov a oslabuje pozíciu autorky v predloženej texte. Autorka mohla dôslednejšie definovať logickú líniu medzi staršími a novšími prístupmi, aby zaistila kontinuitu zistení a výraznejšie akcentovala svoj autorský vklad do skúmanej problematiky.

Medzi pozitíva práce patrí aj rešpektovanie nevyhnutnosti objektívneho prezentovania faktov a zistení a rešpektovanie neutrality výpovedí aj v prípade citlivých tém. Autorke sa podarilo vyvážiť požiadavky neutrality bez prílišného nadbiehania doktríny politickej korektnosti. Sociokultúrne dimenzie vzťahov medzi minoritou a majoritou ukotvila v sociálnych, kultúrnych, historicko-politických aj hospodárskych súvislostiach, pričom sa okrem kvantitatívnych údajov z verejne dostupných databáz opiera aj o vlastné výskumy a zistenia. Úsilie autorky systemizovať a konfrontovať poznatky získané vlastným výskumom s doterajším vedením o problematike možno uvítať a oceniť. Autorka ale vlastný výskum v predloženej texte bližšie neukotvila metodologicky, situačne či časovo, čím zamýšľanú komparáciu výsledkov komplikuje (na základe uvádzaných informácií je možné predpokladať, že výskum realizovala okolo r. 2014). Autorka svoje zistenia konfrontuje s kvantifikačnými zisťovaniami: kap. 1.4 Demografické charakteristiky, pričom sa opiera na údaje získané v rôznych časových rámcoch (a z rôznych zisťovaní): z r. 2011/2012 na str. 38, z roku 2013 na str. 39, údaje zo sčítania osôb z roku 2011 na str. 40, kap. 3.1 Bývanie Rómov sa primárne opiera o údaje zo sčítania z r. 2006. Vystáva preto otázka, do akej miery je možné údaje získané v rôznych časových kontextoch vnímať ako smerodajné vo vzťahu k spracovávanej téme. Zároveň práca nepriamo nastoľuje otázku koncepcionality a adresnosti samotnej „politiky“ riešenia vzniknutej situácie: práca reflektuje rôzne obdobia a „paradigmy“ uplatňovania politik (ako legitímnych nástrojov), v ktorých sa „rómska identita“ kreuje, líšia sa kľúčové oblasti a formy riešení v jednotlivých cykloch?

2. Posúdenie úrovne spracovania práce

Habilitačná práca je vyústením reflexie, ktorej sa autorka kontinuálne venuje. Autorka do súdobého diskurzu prináša sumarizáciu poznatkov aj diagnostikovanie súčasného stavu, pričom sa opiera sa o pôvodné bádanie, ktoré je jednoznačne ukotvené v priznaných teoretických východiskách. Autorka sa nevyhýba kritickým konfrontáciám, ktoré sa opierajú nielen o teóriu, ale sú argumentačne podložené realizovanými výskumami, čo prispieva k originalite textu.

Autorka v posudzovanej práci splnila vytýčené ciele, v texte prináša závery, vyhla sa ale návrhom konkrétnych opatrení a stratégií, ktoré by predložený text obohatili o ďalšiu rovinu. Preukázala zorientovanosť a dôsledné ukotvenie v aktuálnom bádani, pozná texty súčasných autorít. Problematika, ktorú si pre habilitačnú prácu zvolila, je nielen aktuálna, ale prináša mnohé úskalia, ktoré nie sú ukotvené výlučne v samotnej „vede“. Okrem politizácie a bulvarizácie témy v laickom ako aj verejnom živote existuje aj riziko, že určité formy explanácie problému (či dokonca nadväzovanie na konkrétne reflexívne rámce) nastolia doktrínu, ktorej rešpektovanie bez kritickej konfrontácie môže, najmä v prípade uvažovania o topikách odvíjajúcich sa od kultúrnej odlišnosti, vyústiť do politizácie samotnej vedy. Autorka sa nebojí priznať, že mnohé texty venované spracovávanej problematike je už nevyhnutné vnímať aj kriticky. Vzhľadom na zámer poskytnúť určitú konfrontačnú syntézu

mohla samotný text doplniť o krátku analýzu kľúčových pozícií, ktoré jej umožnili stanoviť referenčný rámec pre sledovanú problematiku. Zároveň sa do diskusie natíska možno trochu kacírska otázka, či v rámci metodologickej a konceptuálnej optiky existuje v domácom akademickom prostredí jednotná reflexívna línia a či sa domáca tradícia nazerania na problém líši od kontextu v okolitých štátoch.

K pozitívam predloženého textu patrí aj analýza nástrah a symptómov kultúry chudoby, pričom autorka sa nevyhýba ani citlivým problémom a snaží sa identifikovať nástroje a stratégie, ktoré môžu byť na elimináciu negatív funkčne využité.

Predložený text má jasnú výkladovú líniu, autorka koncipuje vnútorne konzistentné state prehľadové, v ktorých sa nevyhýba syntéze, analýze a na adekvátnych miestach ani komparácii. Ponúka logicky koncipovanú revíziu kľúčových teoretických prístupov, ktoré sa odvíjajú od vied o spoločnosti, ale ukotvuje ich práve kulturologická reflexia.

3. Prínos a úroveň výsledkov práce

Prednosťou predloženej práce je multidisciplinárna optika a teoretická crudovanosť autorky, ktorá jej umožňuje funkčne postihnúť a identifikovať kľúčové parametre pre objasnenie otázok „rómskej identity“. V jednotlivých kapitolách práce sa autorka sústreďuje na vystihnutie špecifik sledovaných oblastí (*kultúra chudoby*, funkcie neformálnych kolektívov pri upevňovaní „rómskej identity“ – kapitola 4 Medzigeneračné vzťahy v rómskej rodine) ako aj precízne identifikovanie podobností a odlišností javov a procesov (tradičná rómska kultúra – národná rómska kultúra). Práca mapujem široké spektrum kultúrnych javov, pri zovšeobecňovaní a sumerizovaní zistení je možné s autorkou pri postulovaných záveroch polemizovať, čo je v prípade objektívne vedeného diskurzu aj ambíciou vedy. Autorka zaujíma k mnohým javom odstup, snaží sa o objektívnu a apriori nehodnotiacu výpoveď. V práci akcentuje potrebu hlbšej a precíznejšej implementácie výchovných a edukačných postupov, ale zároveň odhaľuje limity a riziká zúženia politik pomoci len do uvedenej oblasti (prípadne riešenia tzv. bytovej otázky). Práca ukazuje, že výskumné a akademické pracoviská majú byť dôležitým partnerom občianskej spoločnosti ale všetci partneri majú mať rovnakú možnosť participovať na vzájomnom dialógu a praktické riešenia by nemali „vytesňovať“ vedecké poznatky. Autorka na mnohých miestach textu poukazuje na možné riešenia identifikovaných problémov, mnohé z nich by si vyžadovali aj komplexný prístup v oblastiach, ktoré spadajú do oblasti politiky súdržnosti. Námetom na hlbšiu analýzu sa stáva otázka, do akej miery lokálne autority pri formulovaní cieľov rozvojových projektov využívajú potenciál akademických pracovísk, ktoré predstavujú prirodzené inkubátory nápadov.

Hoci v predloženej práci je cieľ bádania a zameranie autorkiných úvah deklarované a vytýčené, samotná explikácia a prínos práce nespočíva v jeho dosiahnutí. Prínosom práce je diagnostika, stanovenie diagnóz a identifikovanie oblastí, ktoré sú na odhalené „neduhy“ najviac náchylné a citlivé. Predložená práca prehľadne sumarizuje pre vytýčenú oblasť relevantné koncepcie a teórie, kľúčové pojmy a koncepty práce sú ukotvené v aktuálnej metodológii, autorka je zorientovaná v domácom, ale aj relevantnom globálnom diskurzívnom rámci. Kultúrne prejavy a javy majú nielen univerzálne akceptované parametre, ktoré umožňujú ich identifikovanie, ale vždy sú aj „odpoveďou“ na jedinečný kultúrny, historický, spoločenský kontext – pričom treba oceniť, že sa autorka nevyhýba ani formulovaniu kritických a konfrontačných záverov. Ambíciou práce nebola komplexná analýza kultúrnych prejavov Rómov, autorka pozná limity svojho prístupu a v práci priznáva, že niektoré identifikované problémy a odhalené diagnózy

sú už mimo vytýčených hraníc a nie všetky zistenia môžu byť „univerzálne platné“. Čím zároveň naznačuje, že je pripravená invenčne, kriticky a s cieľom pokračovať v komplexnejšom skúmaní sledovanej problematiky.

4. Posúdenie formálnej stránky práce

Predložená habilitačná práca má premyslenú a logicky koncipovanú štruktúru. Z hľadiska jazyka a štýlu sa jedná o čitateľný a obsahovo logicky koncipovaný vedecký text, v ktorom neabsentuje akademická precíznosť, terminologická čistota ani jasné línia výkladu a analýzy problémov. Formálna úprava zodpovedá kritériám pre habilitačné práce. Predložená práca nevykazuje znaky plagiátorstva – vzniknuté nezrovnalosti autorka dostatočne objasnila. Drobné preklepy neznižujú úroveň práce, redakcia textu ako aj formálna úprava textu sú na požadovanej úrovni pre daný typ vedeckého textu.

5. Otázky a námety do diskusie

Okrem otázok formulovaných v texte posudku sa pre autorku práce, PhDr. Monika Štrbová, PhD. vynárajú aj ďalšie otázky, ktoré možno zastrešiť aplikáciou politiky súdržnosti. Ktoré z rizík a diagnóz, identifikovaných v rámci Vašich výskumov a predstavených v predloženej práci, spadajú do oblastí, na ktoré sa vzťahujú kľúčové programy EÚ?

Predloženú habilitačnú prácu *Aktuálne súvislosti rómskej identity a kultúry*, ktorej autorkou je PhDr. Monika ŠTRBOVÁ, PhD., **odporúčam prijať na obhajobu** a po úspešnej obhajobe **odporúčam udeliť autorke vedecko-pedagogický titul docent** v odbore habilitačného a inauguračného konania kulturológia.

Doc. PhDr. Zuzana SLUŠNÁ, PhD.